

varjal in sem vidil, da razume, pa tudi ni več tako pozabljiv bil.

To velja za slabeje učence, pa tudi najboljim je na korist. Prebiraje kaj posebno lepega v nemškem ali kakem drugem jeziku, jih mika, če dobro slovenski znajo, to kar jim je tako všeč bilo, na svoj jezik prestaviti. Ne branite jim tega, marveč jih zato, kakor zaslužijo, pohvalite in spodbujajte, večkrat kaj tacega poskusiti, in vidili bote, da bo prav na vse plati, prav za slovenščino, pa prav tudi za tuje znanosti; mladenči dobé veselje, ki bo od dné do dné rastlo, če jih podpirate. Ne bodimo toraj vedni neslani „Spiessbürger-ji“ in dajmo veljati kar je veljave vredno! Čas napreduje; napredujmo tudi mi! Potrebni so nam zdaj novi principi, novi faktori; ako vidimo, da so koristni, udajmo se, pa poskusimo in prideržimo, kar je najboljšega! Večna resnica je, da gré rakovo pot, kdor naprej neče. Tako ravnati pa ne gré nikomur, najmanj pa možem učenim, učiteljem. Pri vseh zares omikanih narodih so bili in so učitelji prvi reprezentanti napredovanja; naj tudi nam ne terka novi čas zastonj na vrata!

5. Gimnazijalne šole so ali bi pa saj zato biti morale, da mlademu človeku poleg znanosti tudi karakter podelé, da ga z moštvo nadahnejo. Dolžnost je tedaj vse podpirati, kar daje mladini terden karakter. Ena poglobitnih podpor je po moji misli tudi domači jezik. Kdor spoštuje svoje, spoštuje tudi tuje; kdor je s svojim ponosen, ne bo grajal drugih, če se enako s svojimi dobrotami ponašajo. Domorodec ne bo nikoli tujega naroda zaničeval. Jasno pa je, in sem že pred enkrat omenil, da je posebno nam v Avstrii te lepe sprave med narodi treba; zato dajmo in budimo vsakod domorodnost, ki tako žlahen, za državo in za človeštvo koristen sad prinaša. Naj bo našim mladenčem mogoče, tudi v gimnaziji skoz in skoz se za Slovence čutiti; naj jim njihov jezik tudi v gornjih šolah čast in veljavo ima. Mladina bo vidila skerb, ki jo ima visoka vlada za njeno celo izobraženje, za druge znanosti kakor za jezike, za slovenski kakor za nemški, pa bo dobila ob enem tudi ljubezen do države in do vlade, ki nobenih drugih interesov ne zahteva, kakor blagor svojih državljanov.

Kar sedANJI čas najbolj potrebuje, je pravi karakter, ker mergolí, kamor pogledamo, vse polno takih ne le malopridnih, ampak tudi nevarnih ljudi, kterim ni mar ne za državo, in ne za narod, ne za idejo in ne za poštenje; kterih perva in zadnja misel je — kruh, naj se je z dobro vestjo ali ne, — kterih bog je meso, trebuh in sirova materija. Naj se porabi zoper te sovražnike človeštva, držav in ljudstev vsak pripomoček, tedaj tudi národní jezik; zakaj boj je hud in nevaren; če bodemo le količkaj nemarni, je prazna vsaka nada, da kdaj te zopernike užugamo.

J. Terdina.

Ozir po domovini.

Nekaj o besedi „Paukon, Paukonje“.

Bravci „Novic“ radi prebirajo zgodovinske in narodne spise, v kterih se jim odkrijejo neznani kraji, sela, gradovi in cerkve, da se spomnijo, kako se rojaki po njih obnašajo in kakošni so bili oni časi, ki so se že potopili v morje minulosti.

Mislím toraj, da bode marsikteremu všeč, ako popišem, se vé da le splošno, ne ravno celó znani kraj in njegove starine „Žitalje“.

Če popotnik v lepo žitaljsko dolino pride po cesti, která od Ptuja proti sv. Trojici v Halozah derži memo Podlehniku in nove cerkve noter do ošterije „Ekvirt“, kjer se cesta v dve vejici razdelí, kterih ena skoz Macel v Krapino derži, druga pa na desno v Rogatec, se mu odpre, ako rogačko cesto nasleduje, gori omenjena lepa dolina s tremi veličastnimi cerkvicami na veselih homcih: farna cerkev sv.

Mihala na prvem homcu; višje pa cerkev Device Marije Tolažnice, kakor druga stopinja, po kteri se duh v nebeške visave povzdiguje. Kadar se znajde na tem homcu, se mu prelep pogled odpre čez vinske gorice haloške, za saboj pa zapazi tretjo cerkvico sv. Sebastijana in Fortunata, která veliko starost spričuje. Vse tri cerkve so poredoma za cesto komaj četerti del ure ena od druge. V ti fari je še druga stara in zanimiva cerkev — sv. Mohora. Sv. Mohor opominja kerščene paganske Slovence na starega paganskega Maga, Mogora, boga moči in groma; zato so tudi vse cerkve sv. Mohoru posvečene na visokih hribih in planinah.

Ravno tukaj se tudi najde kraj, kteremu pravijo „Paukon“ (Pokon).

Kaj pač pomeni ta beseda? si bo marsikdo mislil. Tukajšni prebivavci pripovedujejo, da je v paganskih časih na tem kraji neko mesto stalo in tempelj ali višjega božanstva paganskih Slovencev Perkuna ali rimskega boga Bahusa. Da je ta kraj znan bil Rimljanom, spričujejo kraji in sosebne imena, ki se še sedaj po rimskem izrekujejo na priliko Prevalje, Prevoljšek pri donački gori od besede praevallis in cesar (caesar). Še važniši je to, da so ondi, kjer je nekdanji Paukon stal, večkrat na zidovje zadeli.

Dalje se tukaj pripoveduje od ajdov in divjih mož, ki so kakor polkonji v teh krajih razsajali in ljudi ugonobovali. Ta pravlica nas spominja na Hune (pesjane), ki so na konjih živeli itd. Zna biti, da so prebivavci v spomin Hunov (Polkonjev) kraj, kjer so hudo razsajali, imenovali „Pokon = Paukon“, ker tukajšni Slovenci vsigdar o izrekujejo kakor au, na priliko tako = takau, bilo = balau itd. — Ko se je ob veliki vihti lintvern iz rogačke gore proti Ptuji potegnil, se je razrušilo mesto, ki je na sedanjem „Paukonu“ stalo.

Žitaljska dolina je tudi tisti kraj, kjer se še veliko od Taranbalte-sekire povedati vé, o kteri je že visokoučeni profesor Terstenjak obširno v „Novicah“ pisal. Pravijo, ako bi kdo hotel gromsko sekiro izkopati iz zemlje, kamor je grom udaril, bi moral sedem let kopati; toraj je bolje, da se sedem let čaka, zakaj v sedmem letu sama pride iz zemlje. Kazali so mi nekteri kamenitne trivoglaste taranbalte-sekire, nekteri pa medene prav lične oblike. Glejte! vse to spominuje čuda veliko starost Slovanov v teh krajih.

Poglejmo še nazadnje na prebivavce tega kraja. Nikjer še nisem našel kraja, kjer bi mladost tako vesela bila kakor tu, kjer bi se toliko narodskih pesem popevalo, kakor tu. Pastirji se vsedejo pri svoji čedi in zapojejo ali zatrobijo v lične roge mično pesmico slovenskega duha, da se dalječ dalječ odmeva posebno, kadar večerno solnce s svojim škerlatim krilom v nebo mergolečo donačko goro objema. Prideluje se tukaj precej dobrega vina in sadja in mnogoverstnih vertnih sadežev; žito pa si morajo večidel kupovati. Tudi goveje živine imajo le malo, ker jim pozimi rado kerme primanjkuje. — Kakor vsi Slovenci so tudi tukajšni večidel pobožnega serca. Njih velika čednost je gostoljubnost. Pa žala majka! da se najde tudi dosti onih „omikancov“, ki se na večji stopnji mislijo, ako zaničujeje lastno mater, lastno besedo in lastne šege.

Henrik Rešek.

Vraža.

Mura se šibe boji.

Od dveh v en hlev zapertih svinj je mura jedno skoz 10 mescov vsakrat zizala (sesala), kadar se jima je jesti dajalo. Stopila je namreč zizana svinja nekoliko od korita in krehala kakor bi mlade dojila. Vse se je skusilo, kar je kdo povedal, da bi utegnilo pomagati, pa prava prema se le znajdla ni. Imela je ta svinja letos šestero praset, pa tako slokih in drobnih, da blago ni bilo nikomur podobno.

Svinja je zdaj pri svojih mladih tako nenavadno slabeti jela, da je v malo dneh že potrebno bilo, praseta odstaviti, da bi svinja ne cerknila.

Nekega dné pa se svinjarica zmisli, svinjo s toplim svinšekom po zizkih namazati, ter pravi: „Morda se bo zdaj muri gabilo svinjo zizati, ker bodo zizki smerdeli“. In res, mura je svinjo pustila, dokler se je svinšek zizkov držal; ko je pa odpadel, je mura zizala, kakor popred. To zdravilo se je večkrat ponovilo in s tem tudi murno zizanje pri eni svinji ubranilo; pa kaj, da se je mura zdaj pa une zraven zaperte svinje lotila. Treba je bilo obe svinji mazati; al kaj se je zgodilo? Mura je začela zopet svojo poprejšno svinjo zizati in zgoraj imenovano mazilo ni več pomagalo; al toliko se je vendar iz tega spoznalo, da smerdljive mazila muri ne dopadajo. Mislilo se je potem na druge močno dišeče zdravile, na priliko, na olje, ki je iz smrekove smole narejeno. Namazala je dekla s tem oljem zizke obeh svinj in mura jih zopet tako dolgo zizala ni, dokler se ni olje posušilo.

Po tolikih praznih poskušnjah se nevoljna dekla podá nekega dné z oestro šibo v hlev mure čakati, drugi dekli pa naročí, svinjam je-ti dati. Kakor hitro je v koritu zasipano, se svinja že tudi za murno zizanje pripravlja, dekla pa hitro s šibo svinjo po zizkih maha. Ko bi trenil, je mura svinjo pustila. „Morda bo pa brezovka muro pregnala — pravi dekla — in od sedaj bom slednjikrat s šibo čakala, kadar koli se jima bo jesti dajalo“. Kakor je rekla, je tudi storila, in murnega zizanja je bilo konec, toda le tako dolgo, dokler je ravno ta dekla s šibo mure čakati hodila. Dekla se kmali naveliča mure čakati. Reče tedaj majhnemu pastirčku, naj vprihodnjič on na straži stoji in po zizkih maha, kadar mura pride. Drugi dan stopi pastirček v hlev, in svinjam se jesti prinese, al mura je že zopet pri svinji in zizati začne. Zdaj maha pastirček kar more, in od tega časa je mura zizati nehala. Pastirček je potem še kakih 14 dni na stražo hodil, al mure ni bilo več. In zdaj je že kakih 8 tednov, da nihče s šibo ne čaka in svinja je popolnoma ozdravela: ona žrè brez vse zmote in sicer tako lakomno, ko nikdar popred, se pa tudi vidno popravlja, da jo je veselje viditi.

Pravijo nekteri, da mura ni kaka bolezen v kervi, ampak neko zračno pa človeškim očem nevidljivo bitje, katero zvonaj tistega telesa živi, pri katerem si živeža iše; sicer bi se ne bila druge svinje lotila, po tem, ko je bila pri prvi po mazilu pregnana. Pravijo dalje, da muri se gnjusi do smerdljivih mazil, ker tistikrat zizala ni, ko so zizki po smerdljivem mazilu vonjali. Pravijo, da mura se tepenja boji, ker je hitro zizati nehala, kadar je dekla svinjo po zizkih mahala. Pravijo še, da mura človeka pozná, od kterege se ji je tepenja bati, ker se je dekla bala, ki jo je tepla; majhnega pastirčka se pa bala ni, dokler tudi od njega tepena ni bila.

„Novice“ nam bojo morebiti vedile o tem kaj gotovega povedati? — —

Tako nam piše g. M. K. iz Koroškega, in prav hvaležni smo, da se nam take reči naznanjajo. Ni nam pa treba veliko besed za to. Mura ni nič drugega kot neumna vraža, kakor jih imamo pri živinskih boleznih na cente, in katerih se tako dolgo odkrižali ne bomo, dokler bojo svinjarice in kravarice dohtarice, hlapci in konjači pa dohtarji. Kaj res kdo misli, da ozdravljanje bolne živine je kaj takega, česar se vsak hlapec in vsaka dekla podstopiti more? Poglejte le enkrat — zdaj je ravno čas za to — zaklanega prasca od znotraj natanko; preišite njegove pljuča in serce, želodec in čeva, jetra in vranco; pogledajte kako se žila z žilo stikuje, kako so možgani in čutnice ustvarjene itd., in vidili bote čudno mašino z brezštevilnimi kolesci, ki jo je Božja modrost ustvarila, da pride na svet, raste in doraste, in druge rodi. Kaj vas ne prešine groza, ako si mislite, da to prečudno stvar hoče človek poznati, ki

se ni težke umetnosti učil, — ali se jo celó ozdravljati podstopi, kadar je zbolela? Poklicali naj bi bili ljudje k bolnima svinjama izučenega zdravnika, in ta bi jim bil povedal, kakošna bolezen je napadla svinji. Od svinjarice se pa ne more več terjati. Po njeni pameti je mura svinji sesala, kakor deklo tudi včasih mora tlačiti; — morebiti bi se tudi od nje mora spodila, ako bi jo kdo s šibami dobro po nagi našeskal. Da ste mura in mora nevidljive bitji, mora le tisti verjeti, kdor ima „parkeljna“ za „hudiča“; pa „parkelj“ je vendar še kaj, da ga lahko zgrabiš. Človek in živina imata sto in sto bolezni, katerih spoznati naj se nihče ne prederzne, ki se težke umetnosti (zdravstva) ni učil! S pošastmi vidljivimi in nevidljivimi se le strah strinja, ki je v sredi votel, okoli kraja ga pa nič ni. Nauk iz vsega tega pa nam je spet: kako živo potrebne so nam prave ljudske šole, v katerih bi po naših mislih eden poglavitnih naukov mogel biti: naturoznanstvo, prav po domače (populêr) razlagano, kolikor ga je treba, da tudi prosti človek zapopade stvari okoli sebe in najimnitniše prigodbe v naturi. In kmali bi zginila cela nezmerna tropa saj najdebelejših in škodljivijših vraz.

Vred.

Kosec.

Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!
Zvôni zeleni travi k pogrebu,
Dokler se bliska biserna rosa,
Dokler ne peče solnce na nebu!

Zrela za košnjo, zrela si, trava!
Kaj bi se bala kose jeklene!
Kar je rodila mati narava,
V krilo globoko smert ji zaklene.

Taka postava svetu je dana,
Taka osoda njega oklepa:
Seme zabranja časova brana,
Časova roka zernje otepa;

Žena mogočna dirja po svetu,
Nizko, visoko s koso podira,
Maha po pleši, maha po cvetu,
Večnosti, grobu vrata odpira.

V grobu telesa grudi trohnoba,
V večnost neskončno duša se dviga;
Novo življenje klije iz groba,
Novo življenje večnost užiga.

Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!
Zvôni k pogrebu travi zeleni!
Ko bo oblila merzla me rosa,
Takrat zvonila bodeš tud' meni.

Fr. Cegnar.

Častitim bravcom „Novic“, ki morebiti niso lanskega oglasa brali, da naš gospod France Cegnar namerava zbirko svojih pesem na svitlo dati, ponavljamo še enkrat naznanilo, da, kdor jih želi imeti, naj se do konca tega mesca oglasi ali naravnost pri gosp. izdatelju, c. k. višjemu telegrafistu v Terstu, ali pa pri vredništvi slovenskih časnikov, tedaj tudi pri nas. Obljubimo, da se ne bo kesal, kdor bo mične pesmice si omislil. Veljale bojo 60 novih krajev, toda naročnino bo treba še le odrajtati, ko bo knjiga gotova.

Vr.

Kratkočasnica.

Stari mravljinec gré svojega starega prijatla v Šiško obiskat.

Spisal J. France Štrukel.

Stari mravljinec so živeli veselo in zadovoljno domá na mravljišu na Viču. Na svoje stare dni so pa hotli še enkrat svojega starega prijatla Telebana, posestnika velikega mravljiša v Šiški, obiskati. Razodenejo toraj svojo željo družini pod hrastom. Družina jim brani, ker so bili že priletni, rekši, da se jim zná kaka nesreča potoma primeriti, zakaj pot je dolga in težavna. Od Viča do Šiške, to so ure!